

mot sembla expressar més aviat una acumulació flemmàtica o flegmasia d'origen imprecís (més faringi o digestiu que respiratori) i no pas un refredat; altrament el mateix Vilanova torna a usar el mot a la p. 20 (veg. la cita en *bavor*, *BAF*). El cas indicat s'aplica 5 certament encara a d'altres documentacions antigues; entre elles: «per aytals excesses de menjar e de beure, l'om encorre sovín mal de cap e gran replecció e destrempeament del cerveyll; e, per consegüent, gran *cadarn* e contínues evacuacions per lo nars», Eiximenis, 10 *Terç*, 174; potser ja és més el respiratori, quan el lleó pregunta a la guineu quin alè té, per tal de menjar-se-la si no li dóna una resposta al seu gust, i aquesta contesta «en bona fe, senyor, vos dic que no-us puix respondre a vostra qüestió; car tant só *encadarnada* que no sent res», *Dotzèn del Crestià* (*NCL*, vi, 156). «Aprés cobrí, / en seny tornat, / *encadarnat* / per l'escoltar / e tant vetlar», *JRoig* (*Spill*, 15496).

El mot segueix usant-se més o menys pertot a l'època moderna, si bé més entre la gent vella que la jove; 20 poc a les ciutats (desusat a Barcelona) i no sé si gens en moltes comarques valencianes, ni en rossellonès¹ o a Menorca; tanmateix veg. Montoliu, *BDC* III, 41; *cadarn* «constipat» en el Priorat (Bru, *Misc. Folk. d'Arabia*, p. 154), i civ. *encadarnat* «acatarrado» (Pz.- 25 Cabrero); «havent-li demanat que cantàs --- estava *encadarnada*» en un estil tan poc pur, però tan ciutadà i tradicional com el del B. de Maldà (*Coll. B. Vida*, 229). Tan vivaç ha estat sempre *encadarnar* que a la seva influència es deu el que generalment es digui ara 30 *encostipar-se* per *constipar-se* 'agafar un redredat', en el català central.

És sabut que el canvi de *RR* en *rd*, i de vegades *m*, està molt estès en mots d'origen foraster o pre-romà (*gavarrera* per *gavarrera*, cf. *TopHesp.* II, 141; *Entre-* 35 *DL* III, 133, cf. 100-101); de manera que la *n* ni és necessari explicar-la per cap contaminació ni és segur que hagi de ser de data antiquíssima: en realitat *RR* > *m* àdhuc es produeix modernament i en mots purament romànics i llatins, per més que abundi més 40 en els pre-romans; i llatí a Ribagorça, p. ex., diuen *papaternes* per *papa-terra* 'cucs de terra'. En aquestes condicions basta un impuls auxiliar ben lleu i qualsevol per engegar el mecanisme, i ací degué ajudar-hi l'afinitat i veïnatge d'idees entre *cadarn* i *hivern*, i especialment entre *encadarnar* i *hivernar* o *eixivernar* 45 'salvar-se de l'acció d'un hivern' (la vella deïa que ja tenia les ovelles *eixivernades* quan de cop i volta se les hi emportà un gros *encadarnament*), cf. el fr. *enchifrener* «causar un *enchifrenement* ou embarras dans le nez», afinitat cap a la qual crida l'atenció Spitzer (*ZRPb.* xli, 1921, 165).

Cal realment reconèixer que en el cas del nostre mot la *n* adventícia es troba en una sèrie de formes dialectals del Centre i Nord de França: picard *catar-* 55 *neux* (Corblet), cit. Jud, *Rom.* xlv, 569. En el *FEW* II, 492-4, observem, en ordre dispers, junt amb pic. *caterneux* «sensible (au physique)», Démuin *caterneu* «maladif» (493b, § 2), boul. *caterneux* (§ 3, i *BGPSR* XII, 7), Centre *catarne* (492a, § 7), Bourbon *cauterne*, 60

Chevagnes *caterne*, Roclange *catène*, Gons *catchène* (493b, § 7); i fins, entrant en domini germànic: flamenc *kantern* (494a, § 3). Wartburg, *ARom.* IV, 267 (cf. p. 422), crida també l'atenció sobre aquesta coincidència amb el català i hi afegeix un *chierne* de l'*Antidotaire* Nicolas (S. XIII), amb grafia normando-picarda *cie=çje*; i després de pensar en una contaminació improbable, ell mateix s'adona que es tracta d'un fenomen de diferenciació com el del cat. occid. *mardà* 'marrà'.

DERIV.: *Encadarnar* (supra), *encadarnament*; *des-encadarnar*; *acadarnar*. *Cadarnenc*. *Cadarnera*. *Cadarnós*.

La forma més sàvia *catarro* ha passat, en data molt més moderna i per via enterament culta, al català, com a nom de la malaltia infantil coneguda en francès com *coqueluche*. Badia i Margarit li dedicà una nota substancial en la *Festschrift Wartburg*, 1958, 43-58, on denuncia amb raó l'error comès en el *Dfa*. en donar el mot cast. *tos ferina* com a nom català d'aquesta família, i atribuir a *catarro* el sentit de 'cadarn' o 'refredat, constipat', que en realitat és castellà i no pas català. De fet sembla que la 'coqueluche' es diu *catarro* a quasi tot el Principat. Per part meua jo aconsellaria que es legítimi l'ús de *catarro* en català normal per a aqueixa malaltia infantil: ben mirat em sembla inobjectable. Ús, doncs, general, llevat: 1) la zona Cerdanya-Ripollès-Olot-Empordà-Banyoles, on es diu +*distènta* (en efecte jo també ho tinc sentit a l'Alt Empordà, des de c. 1915; i a gent educada), que per cert no té res a veure amb *diftèria*, com diu Badia, és clar, sinó amb el grup dels cat. ant. *destent*, *destentar*, -*tat*, veg. *DAlc.* en aquests articles, i amb els it. *a stento* 'a dures penes' i *stentare*, -*ato*, 35 'escarrassar-se, passar penes i treballs'; 2) diuen *tos ferina* a València i potser a Lleida; 3) a les Illes *curcuruxa* (germà més aviat que fill del fr. *coqueluche*) o *tos mala*; i 4) Puigcerdà i Fígols de les Mines, on diuen *llobarro*, que més aviat que una mera «deformació» de *catarro*, deu ser un derivat de *llop* per mitjà de la terminació de *catarro*; suposo que en certs punts de Catalunya es deu dir *tos de llop* per 'coqueluche', cf. fr. *chant du coq*, it. *tosse asinina*, cast. *tos perruna* (i les altres denominacions que aplega Badia a la p. 54), car a la meua llar paterna anomenaven *tos de gos* no pas a la malaltia però sí a la tos simptomàtica de la *coqueluche*; a això es deu haver sumat la superstició popular, tan estesa, que el fet de veure un llop ens priva de veu: *que has vist el llop?* es pregunta, a les nostres muntanyes, a la persona que s'ha quedat afònica.

DERIV.: *Catarral*; *catarrós*; *acatarrar*, -*rrat*, *acatarrament*.

¹ Però *cadern* a Conflent, *AlcM*.

CADARS, 'seda borda', d'una variant llatina del gr. *ἀκάθαρτος* 'impur', 'sense netejar', derivat privatiu de *καθαίρω* 'jo netejo'. □ 1.ª doc.: 1271.

Entre les mercaderies consignades en la Tarifa dels Corredors de Barcelona, de 1271, figura «un quintar de *cadarç*» que paga 6 diners per cada un dels tres